

primjer kako se uz solidnu pripremu i provedbu natječaja te velik fond nagrada mogu dobiti kvalitetna rješenja. No žiri ipak nije dodijelio prvu nagradu ni prepoznao radove koji su uz afirmiranje povijesne građevine ponudili najbolja ur-

banistička rješenja. Nedodjeljivanje prve nagrade nikako ne bi smjelo postati praksom jer osim što dovodi u pitanje smisao natječaja kao institucije otvara i prostor potencijalnim manipulacijama.

NOVI DOKTORSKI STUDIJ POVIJESTI UMJETNOSTI - IZMEĐU ŽELJA, MOGUĆNOSTI I POTREBA

Predrag Marković

Unadi da će za nekoliko godina postati novi doktori znanosti prva će generacija studenata početkom jeseni ove godine upisati novi Poslijediplomski doktorski studij povijesti umjetnosti. On se, kao i svi prethodni, odvija pod vodstvom i u organizaciji Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Opće je poznato da su svi novi poslijediplomski studiji, pa tako i ovaj, morali biti usklađeni s načelima Bolonjske deklaracije i novim trostupanjskim sustavom visokog obrazovanja (3+2+3) te da za razliku od ranijih studija kao glavnu novost uvode izravno stjecanje doktorata znanosti. Stari su magisteriji od sada stvar prošlosti.

KAKAV JE TO NOVI DOKTORAT?

Odmah se postavlja logično pitanje - znači li to da se novi doktorat "po težini" razlikuje od

staroga, odnosno da se izjednačava s ranijim magisterijem, s obzirom na to da studenti dobivaju titulu magistra nakon pet godina Bolonjskog studija? O tom pitanju kao i o mnogim drugim, nažalost, ne postoji zajedničko stajalište, a još manje službeno tumačenje mjerodavnih tijela te svatko sam procjenjuje što jest doktorat u tim novim okolnostima. U osnovi, po novom, uglavnom već raširenom shvaćanju, a u skladu s novim europskim i svjetskim trendovima gdje se doktorira prije 30. godine života, doktorat nije više nešto što je nekada bio - kruna dugogodišnjeg istraživačkog rada, često i životno djelo na određenom području, već tek neka vrsta temeljne kvalifikacije za početke samostalnog istraživanja, ulazna viza u svijet znanstvenih radnika. Novi trogodišnji poslijediplomski doktorski studij trebao bi biti ekvivalent ranijem poslijediplom-

skom, također trogodišnjem studiju, no budući da je njegovo predviđeno trajanje nešto duže (pet do maksimalno sedam godina od upisa do dovršenja doktorata), očekuje se ipak njegova veća zahtjevnost. Razlika stoga ipak treba postojati, i to ne samo nominalno. Taj "novi doktorat" mora, ponovno ističem samo po našem viđenju stvari, osim iskazane sposobnosti za samostalnu znanstvenu obradu građe (same po sebi već dovoljno relevantne), u sebi nositi i važan segment njezine problemske analize i interpretacije, ne uvijek nužno na razini jasno postavljene teze, ili teza, nego na razini jasno artikuliranih otvorenih pitanja i argumentiranih hipotetskih tumačenja. U svakom slučaju on bi i dalje morao biti ono što doktorat zapravo jest - "relevantan znanstveni doprinos u određenom polju, području ili grani". Taj njegov širi aspekt vrijednosti i značenja posebice je važan ako se ima na umu da smo mi dio humanističkih, a ne prirodnih ili tehničkih znanosti, jer se kriteriji ovih potonjih (progresivna supspecijalizacija i atomizacija predmetnog područja) sve više uzimaju kao mjerilo i u našem području!

No, što nam osim te novine donosi novi doktorski studij, i po čem se on razlikuje od prethodnog, dijelom već reformiranog studija na ovom Odsjeku? Je li se on sveo na jednostavno pridruživanje ECTS bodova određenim kolegijima i raznim aktivnostima ili nudi nešto više? U kojoj mjeri je sustavno, što znači i konceptijski i sadržajno, preoblikovan kao što su to preddiplomski i diplomski studij (3+2) s kojima čini spomenutu cjelinu? U kojoj je mjeri osigurana mobilnost studenata izvan sveučilišnih i državnih granica i što je sa sudjelovanjem tih studenata tj. doktoranada u nastavi, o čemu se također priča? Zapravo, po

čemu je taj novi doktorski studij uistinu nov?

U nadi da širu stručnu javnost, a posebice buduće studente i potencijalne mentore zanimaju odgovori na ta i slična pitanja, na sljedećih nekoliko stranica pokušat ću dati odgovore na njih te pojasniti i neke okolnosti koje su nas, profesore sa zagrebačkog Odsjeka za povijest umjetnosti vodile da u ovom trenutku našoj stručnoj i znanstvenoj javnosti ponudimo upravo takav model izobrazbe budućih mladih istraživača u sve širim i sve teže dohvatljivim područjima kunsthistorije.

ZA EUROPU SPREMNI?

No, prije odgovora na ta pitanja mislim da je nužno dati još neka načelna pojašnjenja kako bi postale jasne stvarne mogućnosti kreiranja uistinu novog, europskog poslijediplomskoga studija i kako bi se ocrtali realni okviri u kojima se je odvijala i još se uvijek odvija ta "reforma svih reformi". Odmah treba naglasiti - za razliku od preddiplomskog i diplomskog studija, novi poslijediplomski studij nije bilo moguće sasvim uskladiti ni s "Bolonjom", a ni s drugim proklamiranim načelima i preporukama raznih europskih komisija i brojnih konferencija. Dva su osnovna razloga. Prvi, ne toliko bitan, jest taj što studenti koji upisuju taj studij nisu završili novi petogodišnji Bolonjski studij čiji bi on trebao biti prirodni i logični nastavak (tzv. 3. stupanj). Dakle, doktorski studij organizira se i provodi za sve one diplomirane studente, ali i magistre znanosti koji su svoja znanja i vještine stjecali po "starom sustavu", i tek negdje 2010. ili 2011. godine kada prva generacija "Bolonjaca" (upisana 2006. godine) diplomira, odnosno dobije titulu magistra struke, bit će moguće osmisliti i taj treći, za-

vršni obrazovni stupanj "Bolonje". Dakle ovaj je studij ostao samo (+3) i neka je vrsta prijelazne varijante. Drugi je razlog taj što se novi doktorski studij u pravilu odvija pod istim organizacijskim i prostorno-kadrovskim uvjetima kao i onaj stari, što znači - sve je ostalo gotovo isto, od plaćanja školarine do izvođenja nastave u kasnim večernjim satima ili najčešće u danima vikenda! Zašto je to tako? U pravilu slobodnih učionica tijekom radnih dana na našem fakultetu nema (sumnjam da je na drugima u Hrvatskoj nešto drukčije), a i da ima, mnogi doktorandi ne bi ni mogli dolaziti na redovnu nastavu jer u to vrijeme rade, a, što je još veći problem, velik dio njih živi izvan Zagreba, diljem Lijepe naše. Znači, htjeli mi to ili ne - preostaje nam samo vikend. A zašto se studij plaća kada zakonski postoji mogućnost da nastava na trećem stupnju uđe u redovne nastavne obaveze profesora? Na to se može odgovoriti samo protupitanjem: kako se nekoga tko već ispunjava svoju nastavnu normu može stimulirati da radi svaku ili svaku drugu subotu u mjesecu, recimo od 12,00 do 16,00 sati (predavanja i konzultacije), te iz kojih bi se to sredstava trebalo financirati gostovanje profesora iz Splita ili Rijeke ili, pak, nabava usko specijalističkih knjiga? Na kraju krajeva, kada smo već kod novca, kome je primarno u interesu steći dodatne kvalifikacije?

Da zaključimo - novi doktorski studij nije, niti može biti, redovan studij kao onaj na preddiplomskoj i diplomskoj razini, "Bolonjski" još možda kako-tako, i sve dok se odvija pod ovakvim uvjetima, on u najbolju ruku može biti tek još jedan "tranzicijski" oblik nekoga budućeg, idealno zamišljena visokoobrazovnog europskog sustava koji nam u obliku proklamiranih načela, preporuka i povelja povremeno dolazi sa sjevera i sjeverozapada.

MENTOR, MENTOR I SAMO MENTOR!

Zbog tih, ali i još nekih razloga, novi doktorski studij povijesti umjetnosti koji počinje ove, 2007. godine suštinski je promijenio koncepciju u odnosu na prethodne te je u cilju maksimalne racionalizacije vremena, energije i novca te povećanja efikasnosti odlučeno da bude baziran na individualnom radu mentora sa studentom. Riječ je o tzv. "mentorskom studiju" (*privatissimus*), što znači da nema klasične nastave i unaprijed definiranih obvezatnih predavanja za veći broj studenata nego se nastavne obveze, koje ipak nisu dokinute (minimalno 10 sati semestralno) izvode individualno. Drugim riječima, studij je prilagođen svakom studentu posebno te se njegov obrazovni *curriculum* - predavanja, terenski rad, seminarski radovi i sve druge obveze koje se iskazuju u ECTS bodovima (strani jezici, vještine, izborni kolegiji itd.) određuju i profiliraju ciljano - prema odabranoj temi disertacije i na temelju uvida u već stečena znanja i vještine.

Razlozi takva prebacivanja težišta na individualan rad s mentorom nisu samo oni već navedeni organizacijski, odnosno prostorno-kadrovski, već su prije svega stručne naravi. Dosašnja je praksa, naime, pokazala kako su koristi od zajedničke nastave, čak i one unutar uže definiranih razdoblja (bivši smjerovi), za studente posve raznolikih zanimanja i područja istraživanja veoma dvojbene. S druge strane, veoma je teško osmisliti i najjednostavniji skup tema za neku zajedničku specijalističku ili uže ciljanu nastavu kojom bi se pokrili svi relevantni problemi i fenomeni svih razdoblja povijesti umjetnosti od antike od danas. Gledano pak s druge strane, oduvijek je uspjeh kandidata počivao koliko na njegovim vlastitim sposobnostima, možda i više na

samoj upornosti, toliko i na spremnosti i volji samoga mentora da mu pomogne pri stvaranju tih prvih istraživačkih koraka. Naravno, bitan je i pravilan odabir teme, ali i tu mentor ima presudnu riječ. Nećemo reći ništa novo ako ustvrdimo kako je uloga mentora ne samo da prenese znanje, učini svom štíćeniku literaturu dostupnijom ili omogući neku stipendiju, nego da ga na pravilan način uputi, motivira i vodi k savladavanju nemalih prepreka na tom ipak teškom i dalekom putu. Za to ipak treba znanja, ali još više volje i iskustva. Ili da sažmemo: "Neke se stvari mogu naučiti, a za sve ostalo tu je mentor!"

Naravno, ni ovim se prebacivanjem težišta uloga i zadaća mentora nije ničim promijenila, no ipak su stvari sada postavljene na čvrstu osnovu - uspjeh doktoranda jest i uspjeh mentora, a rad u dvoje temelj je tog uspjeha. Kako se time jača uloga, ali i odgovornost mentora u novom doktorskom studiju, ograničili smo broj kandidata po mentoru te ih od sada može imati najviše troje. Novost je i da studenta ne prati samo mentor nego i njegov studijski savjetnik koji također aktivno sudjeluje u njegovoj izobrazbi (npr. ocjenjuje pismene radove). Vjerujemo stoga kako će se na ovaj način smanjiti rasipanje energije, vremena i novca, posebice porazan omjer upisanih i završenih postdiplomanata (onih koji su magistrirali ili doktorirali), te ćemo u konačnici imati ako ne veći broj titulom okićenih doktora znanosti, premda će i to vjerojatno biti rezultat takva usmjerenoga rada, onda zasigurno kvalitetnije osposobljene i produktivnije mlađe kolege. Na podizanje kvalitete studija i općenito na podizanje njegove učinkovitosti zasigurno će utjecati i nešto stroži odabir samih kandidata. Osim što sada prosjek ocjena mora biti

viši (4,0), od kandidata se očekuje da već pri upisu ima jasno definiranu temu ili bar da dobro vlada područjem u kojem želi raditi svoju disertaciju.

TRES FACIUNT COLLEGIUM!

Premda temeljen na individualnom radu mentora sa studentom, novi doktorski studij ipak funkcionira kao pravi studij te putem Studijskog kolegija osigurava i potiče zajednički rad većih skupina studenata i njihovih mentora. Studijski kolegij osnovni je integracijski element u funkcioniranju dokorskog studija zasnovanog na mentorskom principu te ujedno i samoregulirajući instrument interne kontrole kvalitete studija. Studijski kolegij neka je vrsta ranijeg "smjera", a čini ga manja grupa studenata i profesora - mentora i studijskih savjetnika, koje povezuju srodne ili bliske istraživačke teme nekolicine studenata (istog stilskog/vremenskog razdoblja ili likovne grane). Temeljna zadaća tih interesno povezanih skupina jest održavati obvezatne seminare - Doktorske praktikume, premda se mogu pod okriljem jednoga ili dvaju mentora sastajati i češće. Doktorski praktikum ima za cilj integrirati studentsko i nastavničko tijelo te kroz zajedničku provjeru stečenih znanja ujednačiti i podići kriterije rada na doktorskom studiju. Kako je svrha Dokorskoga praktikuma rasprava o problemima i metodologiji koji se javljaju u tijeku rada na disertaciji, student u okviru praktikuma pred članovima svog Studijskog kolegija jednom semestralno izlaže odabrane, problemske teme iz rada na disertaciji u trajanju od 20 minuta, nakon čega slijedi rasprava.

Što je još novo u tom studiju? Nešto veći broj pisanih radova te izrada i predaja sinopsisa

krajem 6. semestra jer se očekuje da je do tada već dobro istražena i građa i sama tema disertacije. Predaji sinopsisa prethodi, točnije neophodan je uvjet pristupanju izrade sinopsisa, pozitivna ocjena kvalificirajućeg rada. On iskazuje kompetencije studenta da samostalno i na znanstvenim osnovama pristupi izradi disertacije, tj. 1) da jasno formulira pitanja i probleme povijesti umjetnosti, 2) da se suvereno kreće unutar stručne literature te na kritičkim osnovama sintetizira i interpretira relevantne metode i dosegnute spoznaje i 3) da s punim znanstvenim aparatom napiše izvorno djelo. Taj rad u pravilu ne bi trebao biti duži od 50 stranica uključujući bilješke i literaturu, a poželjno je da to bude jedno poglavlje buduće disertacije, po mogućnosti ono uvodno s kritičkim osvrtom na dosadašnju literaturu i relevantne spoznaje iz dotičnog područja/teme.

Doktorski studij ima još nekih novosti poput obvezatnog sudjelovanja u nastavi za sve znanstvene novake koji su zaposleni pri institutima, no možda će se ta pogodnost (ili dodatno opterećenje?) moći proširiti i na sve ostale doktorande. O tim i svim drugim novostima koje su sadržane u novom programu dokorskog studija povijesti umjetnosti može se saznati više na internetskim stranicama Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta. Što se tiče mobilnosti studenata, jedne od medijski najčešće isticanih kvaliteta novih stu-

dijskih programa, moramo reći kako je ona naravno moguća pa i poželjna, ali se ne događa institucionalnim automatizmom - upisom na doktorski studij, kako bi to netko možda očekivao. Ona, naime počiva na istim osnovama kao i ranije, bilo na stipendijama, kojih sada ima nešto više ili su informacije o njima dostupnije, bilo na razini međusveučilišne razmjene, ali ponajprije ovisi o mogućnostima i motivaciji samoga kandidata.

Kao što se iz navedenog može zaključiti, program novoga Poslijediplomskog dokorskog studija povijesti umjetnosti nije nastao kao preslika nekoga atraktivnog stranog studija ili, što je još češće, kao kompilacija raznih inozemnih modela, već je baziran na vlastitoj tradiciji i iskustvu i osmišljen u skladu sa stvarnim okolnostima i realnim mogućnostima. Stoga je njegova najveća kvaliteta, uz očekivanu veću učinkovitost, upravo izvodivost. Naš cilj, uostalom, nije ni bio kreirati idealan model dokorskog studija kakav bi mogao funkcionirati samo na papiru, nego povećati učinkovitost i kvalitetu studija jednostavno pružajući kandidatima više. Oslanjajući se prije svega na "ljudske resurse", odnosno na naše stvarne potencijale. A oni nisu mali. U kojoj je mjeri tako zamišljen studij dobar ovisit će stoga prvenstveno o spremnosti svih nas, i mentora i kandidata, ali i Vijeća samoga studija da ga provede u djelo.